

حفاظت مشارکتی از
کرکس کوچک
جزیره قشم
www.vultures.ir

SGP/IRA/CCA-GSI-COVID/2022/08(297)

برخی سوابق حفاظت از کرکس‌ها در جهان

کرکس‌ها در زمره‌ی موفق‌ترین لاشه‌خوارهای طبیعت هستند که مجموعه‌ای از فواید محیطی، اقتصادی و فرهنگی را ارائه می‌دهند. با این حال ۱۴ گونه از ۲۳ گونه کرکس جهان (۶۱٪ از آن‌ها) در معرض خطر انقراض هستند و این کاهش جمعیت در مناطقی از آسیا و آفریقا بیش از هر جای دیگر جهان مشهود است.^۱

به طور مثال از ۱۰ گونه کرکسی که در هند زندگی می‌کنند، حداقل دو گونه از آن‌ها در دهه‌ی ۹۰ میلادی بیش از ۹۲ درصد کاهش جمعیت داشتند^۲ و عملاً تنها در طول یک دهه به سرعت در حال فرورفتن در گرداب انقراض بودند. مشابه این وضعیت در آسیا در کشور پاکستان نیز دیده شد.^۴

به نظر می‌رسد افت شدید جمعیت کرکس‌ها در دهه‌ی ۹۰ در این منطقه از آسیا همه‌گیر بوده است. این کاهش جمعیت شدید کرکس‌ها در آسیا شاید بیش از هر چیز متأثر از وجود داروی دیکلوفناک در لاشه‌ی حیوانات اهلی بوده است که در طبیعت رها شده بودند و در نتیجه کرکس‌ها از آن‌ها تغذیه کرده بودند.^۵

ورود دیکلوفناک به بدن کرکس از طریق لاشه‌های رها شده، منجر به نارسایی و از کار افتادن کلیه در بدن کرکس شده و آن را از بین می‌برد. مطالعاتی که نشان‌دهنده‌ی تأثیر دیکلوفناک بر جمعیت کرکس‌ها بود روز به روز بیشتر

¹ Ogada DL, Keesing F, Virani MZ. Dropping dead: causes and consequences of vulture population declines worldwide. *Annals of the New York Academy of Sciences*. 2012;1249(1):57-71

² Prakash V, Pain DJ, Cunningham AA, Donald P, Prakash N, Verma A, et al. Catastrophic collapse of Indian white-backed Gyps bengalensis and long-billed Gyps indicus vulture populations. *Biological conservation*. 2003;109(3):381-90.

³ Ogada DL, Keesing F, Virani MZ. Dropping dead: causes and consequences of vulture population declines worldwide. *Annals of the New York Academy of Sciences*. 2012;1249(1):57-71

⁴ Prakash V. Status of vultures in Keoladeo National Park, Bharatpur, Rajasthan, with special reference to population crash in Gyps species. *Journal Bombay Natural History Society*. 1999;96:365-78

⁵ Green RE, Newton I, Shultz S, Cunningham AA, Gilbert M, Pain DJ, et al. Diclofenac poisoning as a cause of vulture population declines across the Indian subcontinent. *Journal of Applied ecology*. 2004;41(5):793-800

شد تا این که استفاده‌ی دامی از این دارو در سال ۲۰۰۶ در هند ممنوع اعلام شد و ممنوعیت مشابهی پس از آن در کشورهای اطراف هند از جمله در نپال و بنگلادش نیز توسط دولت‌ها اعمال گردید.

تأثیر حذف نسبی دیکلوفناک از مصارف دامپزشکی، به سرعت خود را نشان داد و در طول مدت چند سال جمعیت کرکس‌های در آسیای جنوب غربی کمی بهبود یافت.^۶

از سال ۲۰۱۵ با توجه به اطلاع‌رسانی انجام شده و با هماهنگی و همکاری سازمان دامپزشکی و سازمان حفاظت محیط‌زیست، واردات، تولید و مصرف دامپزشکی این دارو، علی‌رغم عدم مصرف بعنوان داروی رایج، کنترل شده است و در لیست داروهای مصرفی دامپزشکی قرار ندارد. البته کاهش جمعیت کرکس‌ها تنها به دلیل وجود داروی دیکلوفناک نیست. پژوهش‌ها نشان می‌دهد عوامل دیگری همچون کاهش میزان طعمه‌ی موجود برای تغذیه، برخورد با سازه‌های انسان‌ساز همچون دکل‌های انتقال برق، آلودگی‌های سربی و مسمومیت به خاطر وجود سم در طعمه یا در طبیعت از عوامل دیگر کاهش جمعیت کرکس‌ها است تا جایی که در برخی از مناطق آفریقا، مسموم شدن عمدی یا غیر عمدی لاشخورها توسط انسان علت ۶۱ درصد از کاهش جمعیت کرکس‌ها بوده است.^۷

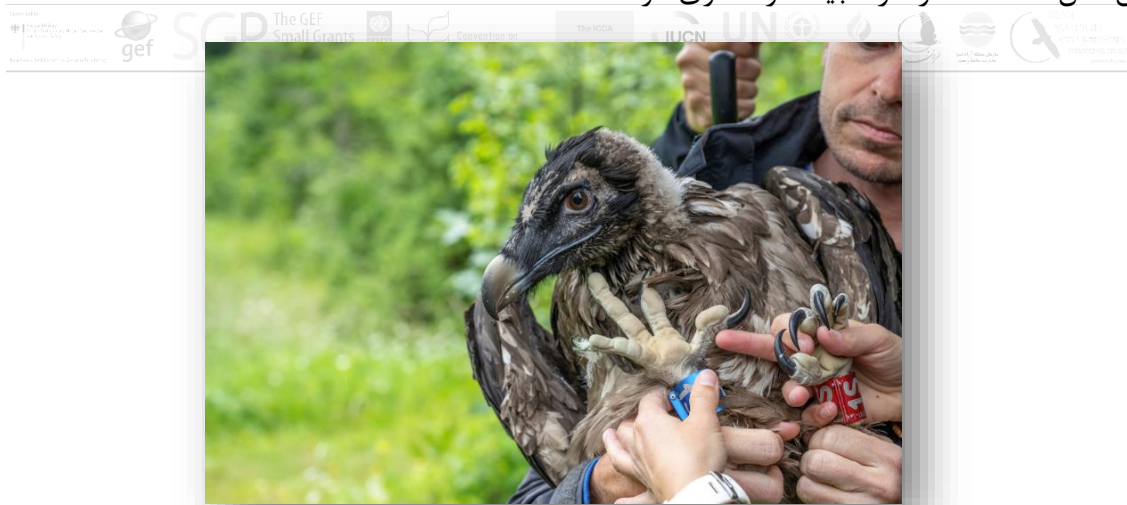
مرگ ده‌ها کرکس بر اثر مسمومیت در قاره‌ی آفریقا^۸

⁶ Prakash V, Bishwakarma MC, Chaudhary A, Cuthbert R, Dave R, Kulkarni M, et al. The population decline of Gyps vultures in India and Nepal has slowed since veterinary use of diclofenac was banned. PLoS One. 2012;7(11):e49118.

⁷ Ogada D, Shaw P, Beyers RL, Buij R, Murn C, Thiollay JM, et al. Another continental vulture crisis: Africa's vultures collapsing toward extinction. Conservation Letters. 2016;9(2):89-97.

⁸ <https://4vultures.org/blog/thousands-of-africas-vultures-deliberately-poisoned-and-killed-letter-to-science-published/>

زندگی کرکس‌ها مستقیماً به سلامت انسان‌ها و اکوسیستم وابسته است و نبود آن‌ها خسارات قابل توجهی را به ما وارد می‌کند. به همین دلیل است که در سراسر دنیا تمهیداتی برای حفاظت و احیای نسل کرکس‌ها انجام شده و در حال انجام است. همچنین انجمن‌ها و گروه‌های مختلفی در دنیا در حال تلاش برای حفاظت از کرکس‌ها هستند. از انجمن VulPro در جنوب قاره‌ی آفریقا که برای آموزش در ارتباط با کرکس‌ها و جلوگیری از شکار و قاچاق آن‌ها فعالیت می‌کند، تا بنیاد حفاظت از کرکس (Vulture Conservation Foundation) در اروپا که با تمرکز بر چهار گونه کرکسی که در اروپا زندگی می‌کنند پروژه اجرا می‌کند. این ارگان‌ها با پروژه‌های مختلف سعی در آن دارند که بتوانند از کاهش جمعیت بیشتر کرکس‌ها در جهان جلوگیری کرده و جمعیت‌های در خطر آن را احیا کنند. به طور مثال در بنگال انجمن BNHS موفق شد ۱۰ کرکس پشت سفید شرقی را در طبیعت رهاسازی کند. این کرکس‌ها به ردياب ماهواره‌ای مجهز شدند و امید می‌رود که بتوانند با موفقیت در طبیعت زندگی کرده و زادآوری کنند. این گونه با کاهش بیش از ۹۰ درصدی رو به رو بوده است و در حال حاضر در وضعیت به شدت در معرض خطر انقراض قرار دارد. در مثالی دیگر، در اروپا چندین گروه مختلف با هم همکاری کردند تا هما، کرکس باشکوهی که در ایران نیز وجود دارد را در کوه‌های آلپ احیا کنند و به این منظور در طول چندین سال، ۱۲۱ هما را در طبیعت رهاسازی کردند.^۹

تلاش برای احیای نسل هما در کوه‌های آلپ اروپا^{۱۰}

⁹ Hirzel AH, Posse B, OGGIER PA, Crettenand Y, Glenz C, Arlettaz R. Ecological requirements of reintroduced species and the implications for release policy: the case of the bearded vulture. Journal of applied ecology. 2004;41(6):1103-16.

¹⁰ Hirzel AH, Posse B, OGGIER PA, Crettenand Y, Glenz C, Arlettaz R. Ecological requirements of reintroduced species and the implications for release policy: the case of the bearded vulture. Journal of applied ecology. 2004;41(6):1103-16

لازم به ذکر است چندین معاهده بین‌المللی مؤثر بر حفاظت از کرکس‌ها نیز در دنیا وجود دارد. گرچه اغلب این معاهدات به طور مشخص و خاص متمرکز بر کرکس‌ها نیستند، اما مستقیماً بر حفاظت از آن‌ها مؤثرند. به طور مثال کنوانسیون تجارت بین‌المللی گونه گیاهی و جانوری در حال انقراض (Convention on the International Trade of Endangered Species of Wild Fauna and Flora) یک کنوانسیون بین‌المللی است که در سال ۱۹۷۵ به طور عملی اجرا شد و ایران از اعضای این کنوانسیون است که طبق مفاد آن، خرید و فروش و قاچاق گونه‌های در خطر انقراض منع گردیده که اغلب کرکس‌ها نیز در لیست این گونه‌ها قرار دارند. کنوانسیون دیگری با نام کنوانسیون حفاظت از گونه‌های مهاجر جانوران وحشی که با ابتکار سازمان ملل متحد ایجاد شده است که مفاد آن متمرکز بر حفاظت از گونه‌های مهاجر به صورت بین‌المللی است و در این کنوانسیون نیز ایران عضویت دارد.

تلاش‌های جمعی برای احیای نسل کرکس‌ها در هند^{۱۱}

اگرچه ایران با عضویت در این معاهدات بین‌المللی از حفاظت کرکس‌ها غافل نبوده است؛ اما به طور متمرکز و ویژه نیز به حفاظت از آن‌ها نپرداخته است. در طول چند سال گذشته کارگروه حفاظت از کرکس‌ها که توسط گروه پرنده‌شناسی طرلان شکل گرفته، به صورت متمرکز برای حفاظت از کرکس‌ها تلاش می‌کند و فعالیت این کارگروه می‌تواند به ارتقای جدی سطح حفاظت کرکس‌ها در ایران منجر شود.

حفاظت مشارکتی از
کرکس کوچک
جزیره قشم
www.vultures.ir

SGP/IRA/CCA-GSI-COVID/2022/08(297)

گردآوری و تالیف: علیرضا هاشمی - آیدا کریمی

ویراستار علمی: آیدا کریمی

با تشکر از خانم مهسا هاشمی به جهت همکاری در گردآوری و تدوین متون

¹¹ Hirzel AH, Posse B, OGGIER PA, Crettenand Y, Glenz C, Arlettaz R. Ecological requirements of reintroduced species and the implications for release policy: the case of the bearded vulture. Journal of applied ecology. 2004;41(6):1103-16